

Il stadi curd s'avischina

Nua va la Tirchia d'Erdogan?

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ Il 1923 a Losanna han la Frantscha, l'Imperi britannic e la Tirchia annullà las disposiziuns stipuladas il 1920 a Sèvres (Frantscha) a favur da l'Armenia independenta da lezza giada e da l'in-existent «territori autonom dals Curds».

Il patg da Losanna ha percenter confermà las incumbensas da la Societad da las naziuns a la Frantscha ed a l'Imperi britannic davart l'administraziun d'anterius posses osmanics en Mesopotamia e Siria (1920). En quels intschess èn naschids pli tard t.a. ils stadis da l'Irac e da la Siria, ils quals han oz, respectivamain, cunfins da 331 e 822 km cun la Tirchia. Dapi 1923 è l'intschess curd partì tranter quests stadis e la Tirchia. La constituzun iracaisa da 2005 reconuscha dentant l'entitad politica, federala ed autonoma dal Kurdistan (oz 8,35 milliuns olmas); sia chapitala Arbil dumbra strusch 500 000 olmas.

Terrorissem en Irac e Siria

Ma dapi mais furiescha en l'Irac dal nord ina grupp terroristica fitg violenta, l'Organisaziun dal stadi islamic (OSI), che controllascha era la vallada da l'Euftrat en Siria. «La Liberté» (Friburg) e «Le Courrier» (Genevra) èn cumparids ils 13 d'avust cun la lingia grassa: «Ils Curds, rempar encunter il caos». L'artitgel entschava cun ina frasa ch'ins po translatar sco suonda: «Plaun a plaun vegni evident ch'ins duaja augmentar la forza da cumbat da las truppas curdas per fermar l'avanzada dals terroristas da l'OSI.» L'autur commentescha: «L'armada curda (...) è oz la forza la pli structurada en Irac, cun var 100 000 umens rinforzads da la mobilisaziun generala. Ma i ston cumbatter sin ina lingia da var 1000 km e basegnan material perfecziunà (...). L'OSI percenter ha surpiglià las armas grevas bandunadas da la schul-

dada iracaisa en fugia.» Gia la «NZZ» dals 18 da zercladur è cumparida cun la lingia grassa: «Il stadi curd s'avischina.» L'artitgel, suttascrit da la corrispondenta ad Istanbul, l'orientalista Inga Rogg, scheva: «Ankara para d'acceptar il fatg ch'in Kurdistan independent saja mo pli ina dumonda dal temp.» Ils 4 d'avust ha lezza schurnalista declerà al radio SRF 4 News: «Ins po strusch pli separar la front d'Irac e quella da Siria.» Ma tge è lura schabegià? «Le Monde» (Paris) dals 30 d'october resume-scha: «L'OSI ha sfratgà ora las lingias novas da las forzas curdas (...). Schuldads èn fugids bandunond ils civilists (...). L'intervenziun militar sperta dals Stadis unids e da la Frantscha ha salvà ad interim il Kurdistan iracais» (p. 2).

Cobani na croda betg

Il mais passà ha manà svilups diplomatics alarmants areguard il cumbat internaziunal cunter l'OSI. I s'enclegia ch'ils Stadis unids han supplitgà la Tirchia, commembra da l'Alleanza atlantica dapi 1952, da lubir a bumbardaders americans da duvrar la basa aviatica d'Incirlik per attatgar truppas da l'OSI; lezzas blocheschan la citad curda da Cobani (per arab Ain al-Arab) en Siria sper il cunfin tirc. Ma president Recep Tayyip Erdogan ha refusà. «The Economist» (Londra) dals 11 d'october commentescha: «È testarda ed irritanta sia resistenza al giavisch da gidar Cobani, perfin cur ch'i sa tracta da sustegnair l'agid da ses alliads americans als defensurs turmentads [da la citad]. Questa tenuta è er imprudenta (...) perquai ch'ella augmenta la tensiun cun la minoritad curda da la Tirchia e pudess svegliar sia lunga rebelliun, oz mo latent (...). L'inacziun d'Erdogan provoquescha accusaziuns curdas ch'el coopereschia cun l'OSI u almain temia dapli ils Curds da Siria ch'ils terroristas (...). Ils 7 d'october

han giuvsens Curds furià en Tirchia, brischoond autos, sblundregiond butias e bittond coctails Molotov e crappa sin la polizia (...). Ins ha duvrà tancs e vehichels armads per imponer il scumond da sortida en citads cun maioritad curda sco Diyarbakir, Batman, Bingol e Van, sco era en autras regiuns (...). Lezza revolta pudess donnegiar la partida guvernamentala da president Erdogan, (...) cunzunt sche l'agitaziun spaventass investiders esters avant las elecziuns parlamentaras da la stad 2015 (...). Il process da pasch uschè dechantà d'Erdogan cun ils Curds è quasi in aua» (pp. 36–37). «The Economist» dal 18 d'october punctuescha: «La Tirchia na vul betg laschar entrar armas e schuldada a Cobani sur il cunfin tirc (...). Quai ha sveglià la furia curda (...). La bravura da la PKK curda cunter ils terroristas e sia tendenza seculara l'han transformada en in'alliada potenziala dals Stadis unids cunter l'OSI (...). Ils jets americans che provan da gidar ils defensurs desperads da Cobani ston sgular passa 1200 miglias [pia 1931 km] davent dal Golf da la Persia, perquai che la Tirchia na vul als lubir da duvrar Incirlik, basa gronda da l'Alleanza atlantica situada strusch ventg minutas davent da Cobani» (pp. 29 e 36).

Rinforz per ils defensurs assediads

Ma ils Stadis unids ed il Kurdistan iracais han finalmain persvas la Tirchia d'avrir la via da Cobani ad unitads curdas d'Irac. «Le Monde» dals 30 d'october rapporta: «Fuad Husain, schef dal 'divan' dal president curd Masud Barzani, ha declerà: 'Ils diplomats americans èn vegnids ad Erbil, lura èn ids ad Ankara. Nus essan vegnids perina ch'i saja oramai per bler cun Cobani tar il cumbat cunter l'OSI (...). Nus avain discurre ditg da quai ch'i muntass sche la citad crudass, saja quai per la coaliziun u per la Tirchia areguard sia popu-

laziun curda. Cobani è vegnì in simbol.' Barzani ha lura negozià dascus, d'ina vart cun represchentants americans e tircs, da l'autra cun il manader dals Curds da Siria. Husain: 'La Tirchia ha acceptà il princip d'in corridor per nossas truppas (...). Nus essan finalmain vegnids perina da trametter 150 umens cun artigliaria ed armas antitanc.' Per Barzani èsi ina gronda victoria politica. El ha pudì trair a niz sia qualitad d'unic manader curd bainvesì ad Ankara (...). El è plinavant l'unic che po intervegnir en l'exteriur en coordinaziun cun ils Americans (...). El ha segirà che l'operaziun haja glisch verda da tut las chapitalas da la regiun (...). La Tirchia ha la fin finala mussà ch'ella sustegna tuttina la coaliziun internaziunala; (...) ella spera che quai padimeschia la furia da sia populaziun curda.» Falah Mustafà, minister da l'exteriur dal Kurdistan iracais, ha declerà: «Cun questa decisiun istorica mussa il Kurdistan ch'el va davantora en la coaliziun internaziunala cunter l'OSI.» Cobani tegn anc adina pitg. «BBC news Middle East» online dals 5 da november ha publicitgà in rapport detaglià davart la citad bloccada ed il «tremendous spirit of solidarity» en la populaziun. Ins po concluder cun «The Economist» da Numnasontga: «Ins na po anc betg dir tgi che triumfescha a Cobani. Ils defensurs curds paran pli flaiVELS areguard lur dumber, ma las armas pesantas ed ils vehichels da l'OSI gidan pauc en cas da cumbats sin via (...). Il provediment d'armas per ils Curds vegn adina meglier, ed il sustegn aviatic è permanent» (p. 32). Entant formuleschan ils Curds da Tirchia (15–20% da la populaziun totala) lur postulats cun energia: «Nus lain ch'ins instrueschia nossa lingua materna en las scolas popularas e che lezza na vegnia betg mo purschida sco rom facultativ» (cità en la «NZZ» dals 5 da november 2014, p. 7).